

Lővei Pál

„...az akkori divat követelményeinek behódolva...”

A felsőhídvégi Hiemer–Jeszenszky-kastély és falképeinek sorsa

Tolna megye jelentős műemléke Kölesd–Felsőhídvégpusztán a Hiemer–Jeszenszky-kastély, az ugyancsak védett barokk temetőkápolnával és a 19. század eleji Szentháromság-oszloppal.¹ A valójában inkább csak földszintes kúriaként meghatározható épület legfőbb értékei hét belső lakóterének barokk falképei és falfestései.²

Az egykori majorság erdővé vadult parkjában álló, L alaprajzú épület hosszabbik, egytraktusos, oldalfolyosós keleti szárnya volt a lakórész, a nyugati – udvari – homlokzat középtengelyében kőkeretes kapuval, a keleti – kerti – homlokzaton kiemelt magasságú, nyeregvetésű rizalittal, mögötte díszteremmel. Az északi, eredetileg különálló szárny gazdasági célokat szolgált, ahogy az udvart egykor körülzáró további épületek is. Az együttest 1760 körül építtette Hiemer Ignác, Fejér megye alispánja – az ő idejében, valamivel később készült a lakóépület rokokó kifestése is. Leányági örökösödés útján az 1830–1840-es években került a Jeszenszky család tulajdonába.³ Az 1870–1880-as évek táján a homlokzatokat historizáló stílusban átalakították, ekkor épült össze egy nyaktaggal a keleti és az északi szárny; az 1860-as években a teljes belsőt átfestették. A 20. század első negyedében a három legfontosabb helyiségben a korábbi falképeket feltárták és restaurálták. Az utolsó tulajdonos báró Jeszenszky Ilona, illetve férje, Bernáth Béla volt.⁴ Az államosítást követően a majort az Állattenyésztési Kísérleti Gazdaság kezelte, a restaurált falképeket 1950 után lemeszelték.

A falképeket már 1908-ban megismerte Éber László, a Műemlékek Országos Bizottsága (MOB) előadója, de a művészettörténeti irodalomba csak lemeszelésüket követően – fényképek alapján – kerültek be: Garas Klára a világi tárgyú, zsánerekészerű rokokó freskófestészet dunántúli reprezentánsaiként vette fel azokat 18. századi korpuszába.⁵

1981-ben a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatói, építészettörténeti gyakorlat keretében a főépületet dokumentálták, és helyreállítási javaslatokat tettek.⁶ 1982–1983-ban Cser István építész állapotfelmérést végzett, majd az akkori kezelő, az Alsótengelici Állami Gazdaság számára felhasználási javaslatot és terveket készített, egy vadász vendégház létesítése érde-

¹ A Nepomuki Szent János-kápolna 1958-ban, a kastély és a közelében álló Szentháromság-oszlop 1972-ben lett műemlék.

² GENTHON István: *Magyarország művészeti emlékei. 1. Dunántúl*. Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1959. 168; *Magyarország műemlékjegyzéke. Tolna megye*. A jegyzéket összeállította: CSEJDY Júlia, szerkesztette: LŐVEI PÁL. Budapest, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2006. 57–58.

³ Az 1830-as években báró Jeszenszky János bérelte Faradi Vörös Ferencné született Hiemer Katalintól, az utóbbi 1842-ben leányára, Jeszenszky Sándornéra hagyta: CSER István: *Felsőhídvégpuszta, Jeszenszky-kastély, Felhasználási javaslat*, 1982. (Forster Központ, Tervtár ltsz. 22324.) szöveges összefoglaló, 8, 9, 11. lap; a Jeszenszky családnak Felsőhídvéghez kapcsolódó tagjairól is: GUDENUS János József: *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája*. I. [Budapest], Natura, 1990. 607–611.

⁴ MOB Iratok (Forster Központ, Tudományos Irattár), 193/1946. – lásd alább.

⁵ GARAS Klára: *Magyarországi festészet a XVIII. században*. Budapest, Akadémiai, 1955. 125, 179.

⁶ Forster Központ, Tervtár ltsz. 22324, 22342.

1. kép. Felsőhídvég, Hiemer–Jeszenszky-kastély, a díszterem délkeleti sarka: a déli falon a Hiemer Ignác balesetét ábrázoló, részben feltárt falkép. A szerző felvétele, 2010

kében.⁷ A helyreállítási tervek elkészítése előtt, 1983 tavaszán a részben lakott épületben a helyreállítás szempontjából kulcsfontosságú falképek kiterjedésének és állapotának feltárása érdekében szondázó kutatásra, valamint levéltári adatgyűjtésre, illetve az utolsó tulajdonos fiával, dr. Bernáth Györggyel való beszélgetésre került sor jelen írás szerzője részéről.⁸ A kutatási anyag leadásakor a gazdaság vezetői az épület 1984-es elkészültével számoltak. A művészettörténeti kutatást kiegészítendő később Lángi József restaurátor további falkép-feltárásokat végzett az 1980-as évek közepén, majd a már kiürített épületben az 1990-es években.

A helyreállításból végül nem lett semmi, az épületnek ma már teljes pusztulása prognosztizálható.⁹ Sorsában osztozott az 1983-ban elkészített tudományos dokumentáció is: a kutatási eredményeket, egyetlen példányban begyűjtött, eredeti családi fényképeket is tartalmazó anyag az 1980-as évek végén az Országos Műemléki Felügyelőség tervtárából kikerült, és oda sosem jutott vissza. Pótolni csak a szerzői másolatban is megmaradt kutatási jelentést lehetett. Több mint negyedszázaddal később, 2010-ben jutottam el újra a helyszínre – a romlás megdöbbentő mértéke adta a lökést, hogy régi jelentésem szövegét (V.), valamint a műemléki iratok közül újabbant előkerült, 1908-as, 1918-as és 1946-os leveleket, illetve leírást¹⁰ (I–IV.) az alábbiakban közlétegyem.

Az események a barokk emlékek iránti érdeklődés 20. század eleji, korai jelentkezésének tanúi. Tanulságos ugyanakkor, hogy 1946 és 1983 között egyetlen generációs váltás is elég volt a dísztermi falképek pontos témájának elfelejtéséhez.

I.

[MOB Iratok, 318/1908:

Barsy Adolf Ágost festőművész¹¹ levele Éber Lászlóhoz]

Kedves Lacikám!

Kívánságod szerint s megbeszélésünk alapján tudatom veled, hogy az itteni freskók eléggé érdekesek s végtelen gazdagok; a terem mennyezete s az összes falak bőkezűen vannak ellátva, és főleg az ornamentális részek nagy készségre és ügyességre vallanak. A mennyezeten egy allegorikus cso-

⁷ Forster Központ, Tervtár ltsz. 22324, 22342, 28518, 29681.

⁸ Rövid jelentések: LÓVEI Pál: Kölesd-Felsőhídvégpuszta, volt Hiemer–Jeszenszky-kastély. *Az 1984. év régészeti kutatásai. Régészeti Füzetek* I. Ser. 1. No. 38. Budapest, 1985. 104; LÓVEI Pál: Kölesd, Felsőhídvégpuszta. *Volt Hiemer–Jeszenszky-kastély. Magyar Műemlékvédelem. X. Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal Évkönyve (1980–1990)*. Budapest, 1996. 373.

⁹ HADNAGY Zoltán: *Fuit*. Budapest, 30. 8. 2007. 33.

¹⁰ MOB Iratok, 318/1908, 368/1908, 566/1918, 193/1946; köszönettel tartozom Bardoly Istvánnak, hogy a három korábbi iratra felhívta a figyelmemet.

¹¹ Barsy Adolf Ágoston (1872–1913). *Művészet*, 13. 1914. 89–90.

port talán Mars és Vénus, egy angyal harsonával, összesen 6 alak, az egész József császár idejéből való családi történetek megörökítése. Az egész igen gazdag, sajnos a mennyezet sok helyütt rossz karban van, de az összehatása a teremnek igen díszes és nem közönséges, s szerény véleményem szerint érdemelne egy kis anyagi áldozatot, hogy teljességében lehetne rekonstruálni, mit persze a Bároné Öméltósága által előirányzott összegből sajnos nem lehetne, mit vele közöltem is, s arra a gondolatra jutottam, nem lehetne-e esetleg – persze a feltételeket nem ösmerem – a műemlékek bizottsága által valamiféle támogatásban részesülni. A háziak állítása szerint a többi lakosztályokban is vannak még ezeknél érdekesebb frescók.

Szerény véleményem szerint nem lenne érdektelen s haszontalan fáradság, ha elszánnád magad a megtekintésre, minek a Bároné Öméltósága csak örvendene. A frescók részletesebb leírásába nem bocsátkozhatok, mivel este ½11 van, s én kutya fáradt. Ha esetleg fényképfelvételeket óhajtanál csinálni, azokat a rekonstrukció előtt az eredeti állapotban óhajtanád? Mert akkor az összes falakat teljesen le kell tisztítanunk. Ezt tudnom kellene. Hogy ki a frescok szerzője, egyelőre nem tudom, s féltő, hogy szignatúrára nem is fogok akadni, de az biztos, hogy a készítőjük igen gyakorlott és decoratív [!] ember volt. Egyelőre a mennyezet és a fél fala a teremnek fentről lefelé van feltárva.

Írtam az ügyben néhány sort Kammerer¹² méltóságának is, ki úgy hiszem, talán magához is fog kéretni. Nagyon fogok örvendeni, ha eme ügyre nézve néhány sorban felkeresni szíves lennél.

Hogy vagytok? Kedves feleséged, a kis Kató! Remélem, mind jó egészségekben. A park ügyben mi újság? Feleségetem s Bandi fiam látjátok-e néha?

K. feleségednek kézcsókomat, Katót és enyéimet üdvözölve szíves válaszd kérve

Igaz barátod
Barsy

Felső-Hídvég 1908 V/20.
u. p. Kölesd Tolna megye

Kifogástalanul érzem magam.

[Az ügyirat hivatali borítóján:
Barsy Adolf Ágost festőművész értesítést ad a felső-hídvégi (Tolna megye) Jeszenszky-kastélyban levő, XVIII. századi freskófestményekről, melyeknek helyreállítását megkezdte.

Tekintve, hogy a frescók – Barsy leírása alapján – csakugyan érdekesek, továbbá hogy Kammerer úr ő mga szerint nagyon valószínű, hogy Dorfmeistertől valók, igen kíváncsós volna, ha azokat még a helyreállítás befejezte előtt megtekinthetném és lefotografálhatnám. Ha Méltóságos Elnök Úr odautazásomat jóváhagyja, jövő héten, közvetlen az ülés után lerándulhatok.

Éber
V/22

A helyszíni vizsgálatnál és jelentéstétellel a bizottsági előadó bíztatik meg.

Bp. 908 V/22.

Forster]

2. kép. Felsőhídvég, Hiemer–Jeszenszky-kastély,
a díszterem déli falán Hiemer Ignác balesetét ábrázoló falkép részlete.
A szerző felvétele, 2010

¹² Kammerer Ernő (1856–1920) jogász, politikus, történész, a Szépművészeti Múzeum első igazgatója; K. NÉMETH András: Kammerer Ernő életéről, munkásságáról és hagyatéka régészeti vonatkozásairól. A Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve, 24. 2002. 275–303.

II.

[MOB Iratok, 368/1908: Éber László jelentése]

Nagytekintetű Bizottság!

A felső-hídvégi (Tolna megye) báró Jeszenszky-féle kastély nagy termében fölfedezett és jelenleg helyreállítás alatt álló festményeket folyó évi május 27-én és 28-án megvizsgálván, van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy a kastély voltaképpen egyszerű, nem nagy terjedelmű úrilak, a XVIII. század második felében, II. József idejében épült. Dísztermének festményeit utólag bemázolták, és csak özv. báró Jeszenszky Jánosné, a jelenlegi tulajdonos, áldozatkészsége folytán fejtettek azok ki és állítottak helyre a megbízott Barsy Adolf Ágost festőművész által. A terem díszje nagyrészt architektonikus festményekből és virágcsokrokból áll. Ebbe a keretbe van beillesztve négy kisebb méretű freskókép, mely a család történetéből, nevezetesen Hiemer kapitány életéből ábrázol egyes, aprólékos gonddal festett jeleneteket. A terem mennyezetét nagy allegorikus festmény borítja, mely az egykori tulajdonos hadi érényeit dicsőíti. A festmények igen rossz karban kerültek ki az őket borító festékréteg alól, amennyiben enyves festékekkel voltak átmázolva, melynek letisztítása igen nagy fáradsággal járt. Művészi értékük nem nevezhető éppen jelentősnek, de érdekesek, mert jellemző példáját nyújtják annak, mint díszítettek abban az időben egy úrilakot gazdag, előkelő módon, kiváló minták hatása alatt, ha a festmények mestere 4-ed – 5-öd rangú festő volt is csak. Megjegyzem, hogy a festmények egyikének, másikának viselettörténeti és kultúrtörténeti szempontból is van némi jelentősége.

A hely színén megbeszéltem Barsy festővel a helyreállítás módját, mely nagy gondnal és a festmények rossz állapota mellett is az eredeti jelleg lehető kímélésével fogatosítottak.

Jelentésemhez van szerencsém 2 db fényképet¹³ és 34.40 koronáról szóló útszámlámat mellékelni.

*Kitűnő tisztelettel
Budapest, 1908. június 15-én
Dr. Éber László
előadó*

III.

**[MOB Iratok, 566/1918: Éber László levéltervezete
az ügyirat hivatali borítóján, a július 6-án beérkezett beadványra írott
válaszlevél maga nyilván Forster Gyula elnök aláírásával lett elküldve.]**

*Özvegy báró Jeszenszky Jánosné öméltóságának
Felsőhídvég, u. p. Kölesd*

Méltóságod felsőhídvégi kastélyában levő falfestmények helyreállítása ügyében van szerencsém Méltóságodat első sorban értesíteni, hogy a szóban forgó festmények nem ismeretlenek bizottságunk előtt, mert az 1918. [1908!] évben, midőn Méltóságod megbízásából Barsy Adolf Ágost festőművész a kastély nagy termében levő festményeket kifejtette és restaurálta, bizottságunk előadója, dr. Éber László a hely színén járt, a követendő eljárást a nevezett festőművésszel megbeszélte, és a festményekről bizottságunknak jelentést tett. A jelentés szerint a nagyterem festett díszje igen figyelemreméltó, mert jellemző példáját nyújtja annak, mint díszítettek a 18. század végén egy úrilakot gazdag, előkelő

¹³ A Forster Központ Fotótára 9974. sz. alatt őriz egy régi felvételt a gondozott parkban álló kastélyról, a leltárkönyv szerint fallképeket ábrázoló párja (9973. sz.) már régóta hiányzik.

módon, kiváló minták hatása alatt, ha maga a mester nem is volt elsőrangú művész. A Hiemer kapitány életéből merített egyes jeleneteknek kétségtelen viselet- és művelődéstörténeti értéke van.

Miután újabban a kastély más helyiségeiben levő festmények helyreállítására kerülne sor, Méltóságod kegyes óhajta szerint, ezúttal is bátrak vagyunk ajánlani, hogy a munkát szakavatott kézre méltóztassék bízni. Miután Barys már évekkel ezelőtt meghalt, egy másik festőművész pedig, Kern Péter,¹⁴ aki bizottságunk számára ismételten sikerrel állított helyre barokk falfestményeket, hadba vonult, a munka foganatosítására Tary Lajos festőművészt¹⁵ (Budapest, VII. Zuglói, Gyarmat utca 52) ajánljuk, kinek általunk több alkalommal tapasztalt lelkiismeretessége és szakavatottsága teljes biztosítékot nyújt megbízhatóságára nézve.

Fogadja Mgod, stb.

1918. júli. 17

Éber

IV.

[MOB Iratok, 193/1946: Bernáth Béla levele]

Tárgy. A vidéki kastélyok és kúriák további pusztulásának megakadályozása.

Irat szám. 32548/946/ 1/3 belügyminiszteri rendelet

A Műemlékek Országos Bizottságának Budapest

Hivatkozással Kölesd község előjárósága útján kézhez vett azon rendelkezésre, mely a műemlék jellegű kastélyok és kúriák, valamint azok berendezéseinek a további pusztulástól való megakadályozását célozza, bejelentem, hogy a feleségem szüli. báró Jeszenszky [sic!] Ilona tulajdonát képező és Tolna megyében a Kölesd községhez tartozó Felsőhidvég pusztán a tulajdonában megmaradt ingatlanrészen fekvő lakóház 8 szobája, valamint a kertben lévő családi kápolna, Mária Terézia korabeli freskókkal van díszítve. A kúria a kápolnával együtt 1767-ben épült, s az építkezést barokk stílusban Himer [sic!] Ignác, Fejér megye alispánja, mint a birtok akkori tulajdonosa, létesítette. A birtok a kúriával együtt, 1830 körül, örökség útján került báró Jeszenszky János hétszemélynök tulajdonába.

Leírás

A kúriának középső szobáját, mely 10 méter hosszú és 8 méter széles, s melynek falain és mennyezetén többszörös szobafesték és tapéta volt, néhai Kammerer Ernő szépművészeti igazgató tanácsára, 1908-ban restauráltattuk. A restaurálást Barys művész úr végezte. A szoba falait és mennyezetét az ő felügyelete alatt, kőművesek napokon át meleg vízzel mosták, s így szabadították meg a rájuk kent szobafestéktől és tapéta enyvától. Ezen szobának falai és mennyezete sűrűn van díszítve freskókkal, s a két falon, nagy goblein-szerű képen, meg van örökítve az a jelenet, mikor József császár mint kalapos király, egy táborban szemtanúja annak, midőn Himert lovai elragadják, minek folytán kocsija feldől, és ő lábát töri. Himer ekkor József császártól kér segítséget, s József császár szemlélője is annak a műveletnek, mikor Himernek törött lábát kötözik. Ez a két goblein utánzat az akkori viseletet hűen tükrözi vissza. A szoba két ajtaja felett egy-egy jelenet azt örökíti meg, midőn Mária Terézia kihallgatáson fogadja Himert, s midőn Himer bemutatja fiát József trónörökösnek. Ezen szoba ornamentikája igazi művészi alkotás, allegorikus képekkel, melyeknek leírását azonban mellőzöm, mert csak tüzetes ismertetése igen terjedelmes lenne. Ez a szoba a megszállás alatt sokat szenvedett és veszített szépségéből, mert 3 hétig orosz katonaság lakhelyeül szolgált.

¹⁴ Kern Péter Gyula (1881–1963). *Magyar Katolikus Lexikon*. VI. Budapest, Szent István Társulat, 2001. 673 (műemléki restaurátori munkáinak felsorolásával).

¹⁵ Tary Lajos (1884–1972). *Magyar Katolikus Lexikon*. XIII. Budapest, Szent István Társulat, 2008. 696 (a MOB megbízásából végzett restaurátori munkáinak felsorolásával).

3. kép. Felsőhídvég, Hiemer–Jeszenszky-kastély, a „nádorterem” északkeleti sarka, a fal mögött a már megközelíthetetlen északi helyiségek beszakadt földemével. A szerző felvétele, 2010

4. kép. Felsőhídvég, Hiemer–Jeszenszky-kastély, nádorportrék részlete a „nádorterem” északi falán – a felső sorban azonosítható guti Országh Mihály és Dóczi (=Nagylucsei) Orbán, az alsó sorban betlenfalvi Thurzó Szaniszló medaillonja. A szerző felvétele, 2010

A második szoba, mely 1918-ban Tary művész úr által lett restaurálva, 6 méter hosszú és 6 méter széles, s padozatától a mennyezetig, úgyszintén maga a mennyezet is, dúsan van freskókkal díszítve. A falakon körben Magyarország nádorainak arcképe Mária Terézia uralkodásáig, érem formában van megörökítve, a mennyezeten pedig Zeus mint a gazdagság ura látható, amint egy óriási csigából szórja az aranyat, továbbá egy-egy képen látható a tudomány és az igazság, allegorikusan megörökítve. Ez a szoba is szenvedett a megszállás alatt, mert a mennyezet egyik sarka beázott, s a mennyezetet egy golyószórónak lövése érte.

A harmadik szoba, melynek falai és mennyezete házilag lett lemosva, szintén freskókkal díszített, restaurálva azonban nincs. A szoba mennyezetén látható, midőn Mária Terézia a trónuson ülve, Himert és fiát kihallgatáson fogadja, továbbá látható Hermes, kalapján és kezein szárnyakkal, s egyik kezében kígyóval átfont botot, a másik kezében pedig levelet tart. A falakon possessio Hidvég és pridium [=prae-dium] Medina van kép formában megörökítve.

Feleségem nagatyja, báró Jeszenszky Kálmán, ki 1919-ben 89 éves korában halt meg, volt az, ki az 1860-as években a ház összes szobáinak freskóit befestette. Ő életében nekem többször említette, hogy minden szoba tele van freskókkal, és sajnálja, hogy annak idején, fiának házassága alkalmával az akkori divat követelményeinek behódolva, hajtotta végre ezen művészi emlékek elleni merényletet.

A nem restaurált szobák mennyezetének szoba festékein, ha azokat az ember figyelmesen szemléli, sok helyen keresztül ütnek a freskók, bizonyosságot téve arról, hogy valóban léteznek. De bizonyosságot tesznek a freskók létezéséről, a képek és szekrények mögött eszközölt fallemosások folytán, azok megjelenése.

Tary művész úr állítása szerint a freskókat valószínűleg Dorfmeister készítette.

A kertben lévő családi kápolna barokk stílusban épült, 12 méter hosszú és 6 méter széles. Alatta kripta van, melyben a Himer család tagjai vannak eltemetve. Az ajtót és ablakokat, barokk stílusú faragott kőkerevet [sic!] díszíti, a padok pedig kemény fából faragottak és barokk stílusú díszítésekkel vannak ellátva.

Tary művész úr szerint az, aki lakóházát oly gazdagon díszítette freskókkal mint az öreg Himer, az minden bizonnyal az Isten házáról sem feledkezett meg.

A kápolnában a freskókat valószínűleg ugyanakkor mázolták be, mikor a lakóház szobáinak freskóit bepíngálták.

A kápolna tornyában volt harangokat az első világháború alatt hadicélokra elvitték. A két harangnak a következő felírása volt.

A nagy harangé. Fusa sum per Franciscum Miller Bude 1807. a Dei utilitatem et posteritatis memoriam fundi curavit Johannes Hiemer cum conjugue sua Anna Prafi Hidvég dominus.

A kis harangé pedig a következő volt.

Goss mich in Ofen Johann Brunner. Pro a Dei gloria et sancti Floriani perenni honore pie offerre nobilis Ignatus Hiemer.

Az elvitt harangok helyett az első világháború után újakat öntettünk.

Midőn a fentieket bejelentem, teszem ezt azért, mert a mai állapotok mellett nem látom biztosítottnak azt, hogy a 100 holdra lecsökkentett ingatlanon a 11 szobával rendelkező lakóházunkat mint ilyet, kizárólag a magunk számára megtarthassuk, s mentesíteni tudjuk a kiigénylésektől, mely ha bekövetkeznék, ez esetben a freskók pusztulását megakadályozni nem tudnánk.

Mint családfő 73-ik évemet élem, s mint a műemlékek mindenkori megbecsülője, kötelességemnek tartottam jelentésemet megtenni, hogy házunk esetleges műemléknek nyilvánítására még életemben lehetőség nyújtassék.

Kiváló tisztelettel

Bernáth Béla

Kölesd, Felsőhídvég pusztán 946 évi július hó 27-ikén

[Az ügyirat hivatali borítóján Lux Kálmán értékelte az adatokat, illetve a csatolt fényképeket (ezek nincsenek meg): „...a kastély műemléki szempontból figyelemre méltó, és kívánatos, hogy mai alakjában helyreállított és feltárandó falfestményeivel együtt fennmaradjon. Megérdemli, hogy a M. O. B. nyilvántartásába felvegye. Fel kellene hívni a minisztérium figyelmét is a kastély műemléki jelentőségére, a község előljáróságát tájékoztatni a kastély műemléki értékéről, s felhívni, hogy a kastélynak mai alakjában való fenntartását kísérelje figyelemmel. A jelentésnek azt a részét, mely a kastélynak »fenntartandó műemlékké« nyilvánítását kéri, egyelőre tárgytalannak kell tekinteni, tekintettel arra, hogy sokkal jelentősebb műemlékszerű kastélyok nem nyilvánítottak fenntartandó műemlékekké.”¹⁶ Az előljáróságot és a tulajdonost ennek megfelelően tájékoztatta a MOB.]

V.

Jelentés a Kölesd–Felsőhídvégpuszta, volt Hiemer–Jeszenszky–Bernáth-kastély lemeszelt falképeinek állapotáról

A kastély falképdíszje, a díszterem II. Józseffel kapcsolatos képei alapján az 1780-as években keletkezhetett. A legutolsó tulajdonos elbeszélése szerint 1874 körül lefestették őket, ez az eklektikus réteg a később fel nem tárt szobákban elő is bukkant. 1917–18 körül két helyiséget (a nagytermet és az ebédlőt) megtisztítottak, és a képeket valószínűleg 1919-ben restaurálták. A többi helyiségben csak kutató szondázás, egy helyen (dolgozószoba) részleges feltárás történt, restaurálás nélkül. A kastély 18. századi, eredeti magjának mind a hét helyisége és a kezdetben árkados folyosó festve volt. A családi hagyomány szerint a festő Bécsből jött.

¹⁶ 1944-ig bezárólag az egész történelmi Magyarország területén mindössze 48 épületet nyilvánítottak fenntartandó műemléknek (ez a lista volt érvényben 1946-ban is): BARDOLY István: Gerevich Tibor és a műemlékvédelmi törvény. Adalékok a magyar műemlékvédelem történetéhez I. *Magyar Műemlékvédelem*, XIII. Budapest, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2006. 25–26.

A következőkben mindig az udvari főbejárattal szemben állva értjük a jobb és bal oldalt.

Középső díszterem

A jobb oldali falon a II. József gyógyítása kép teljes egészében megvan. A figurális alsó részek nehezen tisztíthatók. Az ég egy része gombás. A lábazat salétromos. A párkányrész festése részben lepergett. Az ajtó fölött a nagy képnél jobb megtartású jelenet, díszruhás háromnegyed alakokkal.

A bal oldali falon a II. József balesete kép alsó részének csak bal oldali harmada van meg néhány alakkal, a központi jelenetből csak kis foltok. Az égből több látszik, de az ide épült raktár új födémje egy kb. 40 cm széles sávban elpusztította, az ajtó szupraportjával együtt.

A kertre néző falon a nyílások fölött megtalálható a festett réteg. A bejárati falon a két váza, a volt tulajdonos közlése szerint, lényegében huszadik századi pótlás volt, tisztítani most nem sikerült. A két kályhafülkében megmaradt a réteg, de nehezen tisztítható.

A mennyezetet nem sikerült megvizsgálni a magassága miatt, allegorikus figurális díszre bizonyára megvan. Az alá behúzott új födémrész nem változtatott rajta semmit.

A terem falfelületeinek nagyobb részén a fal-kép megmaradt, több fényképfelvétel is rendelkezésre áll. A magyarországi barokk falképfestészetben egyedülálló ábrázolásai és jó színvonala miatt feltétlenül restaurálandó.

Jobbra az 1. helyiség

A falakon körben megmaradt a festés. Az ívelt sarkokban és a két ablak között 1–1 festett pillér van, volutás lábazattal és csigás-rokályos fejezettel. Szürke-okker a lábazatzóna, a pillérek és a falmézők színe rózsaszín, halványkék vonalozással és finom növénydíszel. A rátapadt eklektikus réteg néhol nehezen távolítható el.

A mennyezet 40%-a lehullott. A tojássoros keretet egy kis részen megtisztítottam, nagyobb feltárás nyomán a mennyezet valószínűleg restaurálandó.

A folyosóra eredetileg ajtaja nyílt, ma befalazva.

Jobbra a 2. helyiség

Téglavörös és szürke lábazat fölött szürke mezők. Az íves sarkokban az előző szobáéhoz hasonló rendszerű pilaszterek lehettek. A réteg alig tisztítható, a két ablak között hiányzik. A 19. századi újabb réteg erősen tapad rá.

Meg kell próbálni lehetőség szerint föltárni és felmérni, de restaurálhatósága kétséges.

Jobbra a 3. helyiség

Az utóbb két részre osztott szobában vízvezeték, fürdőszoba volt. A bal oldali falon szürkésrózsaszín alapon rózsaszín–piros–zöld virágcsokor és masnira kötött, piros szalagdísz került elő. Mechanikai úton nehezen tisztítható. A mennyezet egyszerű keretelésű.

5. kép. Felsőhídvég, Hiemer–Jeszenszky-kastély, a „nádorterem” északnyugati sarka a nádorportrék részletével – a felső sorban IV. Béla király két nádora, a középső sorban Zsigmond király egy nádora és Garai (II.) Miklós, az alsó sorban Fejérvölgyi István esztergomi érsek, Kutassy János esztergomi érsek és hetesi Pethő Márton kalocsai érsek, nádori kormányzók medaillonja.
A szerző felvétele, 2010

Meg kell próbálni feltárni és dokumentálni, restaurálhatósága a vizes helyiség állapotától és a feltárhatóságtól függ.

Bal oldali szárny

A jobb oldali lakóhelyiségekkel szemben itt volt az ebédlő, a dolgozószoba és nyilván a szalon. A három szobában jelenleg laknak, megfigyelésekre nem volt mód.

A balról 1. helyiség volt az ebédlő, nádorok arcképeivel díszített festését 1919-ben restaurálták. A szekszárdi levéltárban megtaláltam azt a listát a nádorok adataival, amely a legutolsó tulajdonos közlése szerint a feliratok újrafestésénél segítségül szolgált. Egy-két kis folton kiütözik a festés a mai meszelés alól. A helyiséget sajnos több részre osztották, konyha és fürdőszoba is van benne. Egyedülálló ábrázolása miatt feltétlenül restaurálni kellene.

A balról 2. szobáról csak annyit tudunk, hogy a volt tulajdonos közlése szerint ez is festve volt.

A balról 3. szoba volt a dolgozószoba. Jobb oldali falán a két világháború között feltárták a medinai birtokrészt „Possessio Mdina” ábrázoló falképet, de nem restaurálták. Nem lehetetlen, hogy a többi falon más birtokképek képe is megtalálható. A képek feltétlenül feltárandók és lehetőség szerint restaurálandók.

Folyosó

A jobb oldali szárnyban a folyosó hátfalán két festérréteg található. Az alsó egy a lilásrózsaszín különböző árnyalatait mutató, talán valamilyen geometrikus díszítés. Nehezen válik el a fölötte lévő eklek-

6. kép. Felsőhídvég, a Hiemer-temetőkápolna kifestett belseje a karzat és a bejárat (dél) felé.
A szerző felvétele, 2010

tikus rétegtől, amelynek alapszíne vöröses okker, de színpompás narancssárga, vörös, kék, zöld részletei is vannak. Egy részlet talán valamilyen erkélyt ábrázol függönyökkel, ráccsal, kilátással.

Mindkét réteg érdekes lehet, feltárandók, és a jobbat restaurálni kellene.

A leírtakból világos, hogy a helyiségeket megosztani nem lehet, a folyosó és a jobb oldali harmadik szoba festésének állapotától függően arra a részre talán kerülhet mellékhelyiség, de egyáltalán nem biztos. Alapvető szempont a kastélymag teljes megőrzése, a födémekkel együtt, a kiszolgáló helyiségek a később hozzákapcsolt, a főszárnyra merőleges mellékszárnyban kaphatnak helyet.

/dr. Lóvei Pál/

Budapest, 1983. április 25.

*

Az 1980-as években még lakott épület mára jelentős mértékben elvesztette a tetejét, a helyiségek csapos gerendafödémei ennek következtében sorra szakadnak be. Az épület egyes részei már megközelíthetetlenek, az egész életveszélyes. Ikonográfiai szempontból a díszterem jelenetei, a nádorok arany-ezüst medaillonokban elhelyezett arcképei,¹⁷ valamint a birtokközpont-ábrázolások egyedülállóak a magyarországi emlékanyagban, így különösen fájó, hogy a falképeket hordozó vakolat az oldalfalakon is egyre nagyobb felületekről hullik le.¹⁸ A kastély sorsában osztozik a Hiemerek közelben álló, gazdagon kifestett kápolnája is (6. kép). Az interneten olvasható leírás szerint ott jártam óta tudatosan is pusztítják az együttest: „Ma az egész uradalom erősen pusztulófélben van, sorsa reménytelennek tűnik. 2011 októberében a kert egy részét a terület tulajdonosa, a DALMAND ZRT kivágatta, és az ajkai erőműnek adta el. A kiirtott részen a magában álló Szentháromság-szobor hirdeti a kastély és a birtok egykori fényes múltját és megbecsületét jelenét.”¹⁹

¹⁷ A nádorok ábrázolásairól írt, megjelenés alatt álló, részletesebb beszámoló: Lóvei Pál: Kölesd-Felsőhídvég Hiemer–Jeszenszky-kastélyának nádorterme. *Műemlékvédelem*, LVII. 2013.

¹⁸ Az írást illusztráló, 2010-ben készült fényképfelvételeim jóval többet mutatnak, mint amit 1983-as saját kutatóablakaim fel színre hoztak, Lángi József feltárási eredményeit is tükrözik (a nádorok ábrázolásait teljes mértékben ő tisztította meg).

¹⁹ Lásd <http://www.historicgarden.net/print.php?varos=2025&nyelv=pgevtbghq>, letöltés ideje 2013. január 3.